Pokroky matematiky, fyziky a astronomie

Nové knihy

Pokroky matematiky, fyziky a astronomie, Vol. 58 (2013), No. 4, 350--352

Persistent URL: http://dml.cz/dmlcz/143729

Terms of use:

© Jednota českých matematiků a fyziků, 2013

Institute of Mathematics of the Academy of Sciences of the Czech Republic provides access to digitized documents strictly for personal use. Each copy of any part of this document must contain these *Terms of use*.

This paper has been digitized, optimized for electronic delivery and stamped with digital signature within the project *DML-CZ: The Czech Digital Mathematics Library* http://project.dml.cz

nové knihy

M. BEČVÁŘOVÁ a kol.: **ZAPOMENUTÝ MATEMATIK HENRY LOWIG (1904–1995)**

Matfyzpress, Praha, 2012, 294 stran, ISBN 978-80-7378-189-7.

Letos tomu je dvacet let, kdy se v srpnu 1993 uskutečnil v Jevíčku první *Seminář z historie matematiky* pro vyučující na středních školách. Atmosféra setkání byla nezapomenutelná, značný zájem středoškolských kantorů o přednesené referáty inspiroval Jindřicha Bečváře z Matematicko-fyzikální fakulty Univerzity Karlovy v Praze a Eduarda Fuchse z Přírodovědecké fakulty Masarykovy univerzity v Brně nejen k publikování přednesených referátů, ale přímo k založení edice *Dějiny matematiky*. Byl to prozíravý čin, jehož pozdější úspěch mohli editoři na samém počátku těžko předpokládat. Původní technické potíže byly překonány důvtipem a obětavostí editorské dvojice vskutku mistrně. První svazek *Historie matematiky I* (Brno, 1994) odstartoval pozoruhodně dlouhou řadu 55 současných svazků. Editoři, dnes úzce spolupracující s redakční radou, dali touto edicí možnost publikovat krátké i rozsáhlé původní texty řadě našich i zahraničních autorů.

Připomeňme „jubilejní“ 50. svazek – *Zapomenutý matematik Henry Lowig* (*1904–1995*), který díky pozdějšímu překladu do angličtiny (za přispění University of Tasmania a University of Alberta byl vydán v roce 2012 nakladatelstvím Matfyzpress v Praze jako 52. svazek edice Dějiny matematiky – *Forgotten Mathematician Henry Lowig* (*1904–1995*)) vzbudil oprávněný zájem také v zahraničí.

M. Bečvářové se podařilo s kolektivem spolupracovníků katedry didaktiky matematiky Matematicko-fyzikální fakulty Univerzity Karlovy (J. Bečvář, V. Dlab a A. Slavík) upozornit na významného absolventa pražské Německé univerzity Heinricha Löwiga[1]. Nebyl to úkol snadný. Bylo třeba po předchozí důkladné heuristice pramenů a literatury pečlivě prostudovat také všechny dostupné archivní dokumenty z našich archivů. Löwigovy životní osudy byly úzce spojeny s dějinným vývojem evropským a světovým. Doplňují také poznání dějin Československa, které bylo bezprostředně ohroženo německým výbojným fašismem. Následky mnichovské dohody tvrdě zasáhly nejen do života Löwigovy rodiny, ale i tisíců českých lidí, německých antifašistů a Židů, kteří museli kvapem opouštět zabrané pohraniční území republiky. Löwigovo střídání adres pobytu (Liberec, Pardubice, Praha), hledání kvalifikovaného místa až po dělnickou profesi v kovovýrobě je toho po zániku Československé republiky dokladem. K těmto skutečnostem bylo možno dojít na základě výpovědní hodnoty českých archivů. M. Bečvářová měla však štěstí, že jí Löwigova rodina zprostředkovala studium soukromého rodinného archivu Lowig-Jackson v Sydney. Rodinný archiv

[1] Heinrich Löwig = Jindřich Löwig = Henry Lowig jsou různé varianty jmen téže osoby, která je užívala v závislosti na národnostním a jazykovém prostředí, v němž žila.

svou kvalitou patřil mezi prvotřídní zdroje pro zpracování Löwigových životních i profesních putování a pomohl ozřejmit jeho morální a etické postoje v neklidné době. Rodinný archiv v zámoří umožnil rovněž obohatit obrazovou přílohu, původně sestavenou pouze na základě českých archivních zdrojů, o zajímavý dokumentační soubor, který je sám o sobě výmluvný a text studie vhodně doplnil. Z rodinného australského archivu pochází i poválečné písemné svědectví (*Mé zážitky v době od 14. října 1944 do 5. května 1945*), které má i všeobecnou dobovou platnost. Zajímavá korespondence Kořínek-Löwig, uložená v Archivu Akademie věd České republiky (pozůstalostní fond prof. Vladimír Kořínek) dokládá mezilidské vztahy dvou vědeckých pracovníků v poválečné době.

M. Bečvářová prokázala již v řadě studií (*Z historie Jednoty*, 1999, *Česká matematická komunita v letech 1848 až 1918*, 2008, *České kořeny bulharské matematiky*, 2009 a dalších obdobných studiích), že s archivními prameny pracuje pečlivě a přesně, a ani tentokráte tomu nebylo jinak. Díky tomu se jí podařilo plasticky vylíčit Löwigovu životní pouť. Od studijních let, počátků pedagogické a vědecké činnosti zdokumentovala i pro Löwiga složité období v prvních letech po válce v jeho rodném Československu. Rodokmen rodiny i přehled historických souvislostí jsou zajímavým přínosem.

Löwigovy matematické publikační aktivity se koncentrují do tří oblastí. První z nich se týká funkcionálních rovnic (podle současné terminologie). Löwigova doktorská disertace *Über periodische Differenzengleichungen* (1927) se sice nezachovala, ale o jejím obsahu lze získat dobrou představu zejména ze dvou článků autorem následně publikovaných v Acta Mathematica. Jde o články rozsáhlé a technicky obtížné, navazující na dvojdílný článek E. Picarda *Sur une classe des transcendantes nouvelles* publikovaný tamtéž. Druhá skupina Löwigových publikací je věnována funkcionální analýze, přičemž práce *Komplexe euklidische Räume von beliebiger endlicher oder transfiniter Dimensionszahl*, publikovaná v Acta Litterarum ac Scientiarum (Szeged), byla autorem také podána na Přírodovědecké fakultě Německé univerzity v Praze jako jeho práce habilitační, po jejímž úspěšném obhájení se H. Löwig v lednu 1935 stal soukromým docentem. Autor mj. přispěl k přenesení výsledků z reálného na komplexní případ a k odstranění separability v definici Hilbertova prostoru. Pro rozvoj funkcionální analýzy byl rovněž významný článek *Über die Dimension linearer Räume*, otištěný r. 1934 ve Studia Mathematica. Na počátku čtyřicátých let začíná H. Löwig publikovat sérii prací patřících do moderní algebry, zejména pak teorie svazů a Booleových algeber. Jeho texty jsou psány pečlivě a důkladně a představují cenný přínos k rozvoji daného oboru; opírají se i o důkladnou znalost starší literatury a obsahují důležité reference.

Autoři tří kapitol (A. Slavík, V. Dlab a J. Bečvář) zasazují Löwigovo dílo do širších souvislostí daných vývojem matematiky a důkladně dokumentují, jak byly jeho práce citovány dalšími autory a jak ovlivnily další vývoj matematiky v popsaných oblastech.

Jaroslav Hora, Zdeněk Pousta

FRANTIŠEK KUŘINA: **ELEMENTÁRNÍ MATEMATIKA A KULTURA**

Gaudeamus, Hradec Králové, 2012, ISBN 978-80-7435-218-8.

Nová kniha Františka Kuřiny byla pro mě podnětem k zamyšlení nad tím, jak bouřlivý rozvoj lidského poznání a jím vynu-

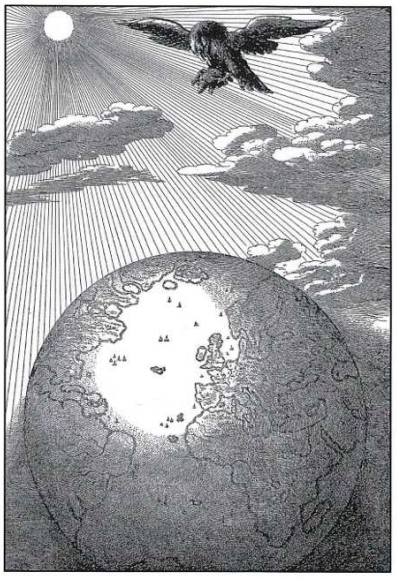

cená specializace nám znesnadňuje celistvý pohled na svět, přírodu i společnost a život člověka. Skoro všichni se s různou mírou úspěšnosti snažíme o to, aby nás naše profese zcela nepohltila, ale s výsledky svého úsilí nebýváme spokojeni. Dobrými pomocníky nám mohou být knihy podobné té, o níž je tato recenze.

Jednotlivé kapitoly autor postupně věnuje svým prvním kontaktům s krásami matematiky, souvislostem matematiky a přírody, techniky i umění, vzájemným vztahům reálného světa a světa matematiky, geometrii jako jazyku lidského poznání a kultury, některým vybraným matematickým větám a jejich důkazům fascinujícím svou jednoduchostí i dokonalostí, a konečně upozorněním na nástrahy a možné chyby, které přináší matematické myšlení. Každá kapitola je uvedena citací textu souvisejícího s jejím tématem a ukončena chytrým a vtipným obrázkem Miroslava Bartáka.

V třetí kapitole s názvem *Kultura a matematika* čtenář nalezne citlivý výběr mnoha citátů a úryvků z děl jiných autorů, které, ať je jejich autor filosof, přírodovědec, spisovatel či matematik, přesvědčivě dokládají těsné sepětí obou oblastí a nepostradatelnost matematiky pro porozumění světu. Jejich obohacením vlastními postřehy a myšlenkami autor vytváří velmi čtivý a obsahově bohatý text.

Rozsáhlá pátá kapitola je převážně věnována geometrii jako vyjadřovacímu prostředku. Autor se soustřeďuje na jazyk dětské kresby, na užívání geometrie jako jazyka přírody a umění, a zejména pak na roli geometrie jako jazyka idejí, tedy na její důležitost a nezastupitelnost jak v matematickém myšlení samém, tak například i v komunikaci v prostředí školy.

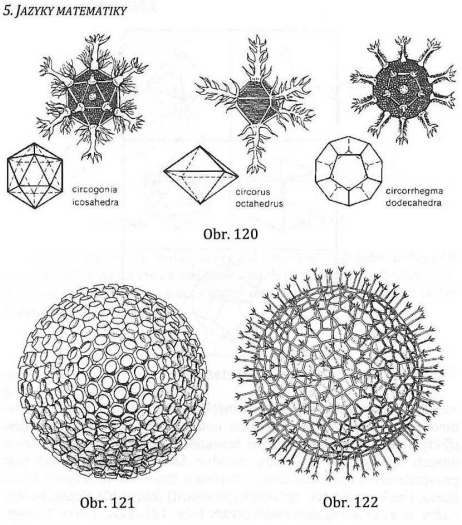

Ukázka obrázků ze s. 142: Geometrické útvary v přírodě

Originalita knihy Františka Kuřiny je odrazem autorovy osobnosti vzdělaného matematika s širokým přehledem o literatuře, výtvarném umění, technice i historii lidského poznání. Vřele ji doporučuji nejen učitelům a studentům, ale i matematikům a čtenářům nejrůznějších profesí, kteří se o matematiku zajímají.

Jiří Cihlář